

DEĞİŞEN BÖLGESEL DİNAMİKLER İŞİĞİNDA AZERBAJCAN – AVRUPA BİRLİĞİ TİCARİ İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ülviyye Aydın^{1*}
Rövşen Şahbazov^{2*}

ÖZET

Güney Kafkasya 21.yüzyılın hareketli bölgelerinden biri olarak bilinmektedir. Etnik çatışmaları, artan jeostratejik önemi, doğal kaynakları, transit koridor konumu bu hareketliliğin en önemli dinamiklerini oluşturmaktadır. Bölgedeki değişkenler Azerbaycan ile doğrudan bağlantılı olduğu için bu ülkeyi özellikle yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Komşu devlet Ermenistan'ın dış güçlerin de desteğini arkasına alarak başta Dağlık Karabağ olmakla Azerbaycan topraklarının neredeyse çeyreğini işgal altında tutması, zengin hidrokarbon yatakları, transit konumu, Avrupa ile Orta Asya arasında Hazar Denizi üzerinden oynadığı köprü rolü ile Azerbaycan Güney Kafkasya'da daha çok ön plana çıkmaktadır. Bir diğer taraftan, tüm bu bahsedilen konular, çevresinde demokratik değerlere ve iyi komşuluk ilişkilerine dayalı bir refah çemberi oluşturmak ve tedarikçilerini çeşitlendirerek enerji teminatını güvence altına almak isteyen Avrupa Birliği'nin de yakın gündeminde yer almaktadır. Bu anlamda Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Avrupa Birliği ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler artan bir çizgi üzerinde gelişmektedir. Özellikle enerji işbirliği ile iki taraf arasındaki ticari ve siyasi ilişkiler stratejik bir nitelik kazanmıştır. Değişen bölgesel dinamikler düşünüldüğünde bu ilişkilerin Azerbaycan açısından ne denli hassas olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Azerbaycan ve Avrupa Birliği arasındaki ticari ilişkiler Güney Kafkasya'daki gelişmeler ışığında ele alınmış ve bölgesel dinamiklerin mevcut Azerbaycan – Avrupa Birliği ticari ilişkileri üzerinde etkin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Avrupa Birliği, Azerbaycan, Dış ticaret, Güney Kafkasya.

1 * Yard.Doç.Dr., İzmir Üniversitesi, ulviye.aydin@izmir.edu.tr.

2 * Dr., Maksgrup İç ve Dış Ticaret Ltd.Şti., export@maksgrup.com

AN ASSESSMENT ON AZERBAIJAN-THE EUROPEAN UNION TRADE RELATIONS IN THE LIGHT OF THE CHANGING REGIONAL DYNAMICS

ABSTRACT:

The South Caucasus is known as one of the active regions of the 21st century. Ethnic conflicts, increasing geostrategic importance, natural resources, transit corridor location are the main dynamics of this activity. Since the variables in the region are directly related with Azerbaijan they closely concern and affect this country. Azerbaijan, with invasion of nearly quarter of its lands including Nagorno-Karabakh also by the neighbour state Armenia with the support of the foreign powers, rich hydrocarbon resources, transit position, playing a bridge role over the Caspian Sea between Europe and Asia stands in the forefront in the South Caucasus. On the other hand, all these said issues are in the immediate agenda of the European Union, who tries to establish a welfare ring around itself grounded on democratic values and good neighbourhood relations and to guarantee energy security diversifying its suppliers. In this sense after the collapse of the Soviet Union, relations between the European Union and Azerbaijan increasingly develop. Especially with the energy cooperation trade and political relations between two sides have gained strategic importance. Considering the changing regional dynamics, it seems how the said relations are vulnerable in aspect of Azerbaijan. In this study trade relations between Azerbaijan and the European Union have discussed in the light of the developments in the South Caucasus and it was determined that regional dynamics are effective over the current Azerbaijan-European Union trade relations.

Keywords:

Azerbaijan, European Union, Foreign Trade, South Caucasus.

Giriş

Azerbaycan Güney Kafkasya bölgesinin yaklaşık 10 milyonluk nüfusu ve 74 milyar Dolarlık GSYH (2013) ile en büyük ekonomisidir. 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden (SSCB) ayrılarak bağımsızlığını ilan eden bu ülke, zengin petrol ve doğal gaz yataklarını Batı'nın en önde gelen şirketleri ile ortak işletmeye başlamasıyla birlikte hızlı bir kalkınma sürecine girmiştir. Tarihin çok eski dönemlerinden beri Güney Kafkasya bölgesini önemseyen, burayı Türkiye ve İran gibi güçlü devletlere karşı "tampon bölge", sıcak denizlerle Ortadoğu'ya çıkış kapısı ve doğal kaynaklarından dolayı bir gelir kaynağı olarak gören Rusya, baskı aracı olarak etnik çatışmaları sıcak tutmayı başarmıştır. Dolayısıyla, bugün Azerbaycan her ne kadar ekonomik anlamda eski SSCB ülkeleri arasında iyi bir konumda olsa da, topraklarının yaklaşık %20'lik bir kısmında Rusya destekli Ermeni işgali nedeniyle egemenliğini kaybetmiştir. Bu durum Azerbaycan'ın tam anlamıyla kalkınmasını engellemekle birlikte, ülkenin iç ve dış dengelerinin hassasiyetini arttırmıştır.

Bir diğer taraftan, 1994 yılında imzalamış olduğu "Asrın Anlaşması" ile dünyanın en büyük petrol şirketlerinin buraya ciddi yatırımlar yapmasını sağlayan Azerbaycan Batılı ülkeler ile sıkı bir işbirliğine gitmiştir. İlerleyen dönemlerde Azerbaycan Rusya'ya olan bağımlılığını azaltma isteği ve yine Batılı devletlerin desteği ile iki önemli boru hattı projesi gerçekleştirmiştir. Azerbaycan bununla kalmamış, TANAP ve TAP olarak iki dev girişime daha imza atmıştır. Söz konusu projeler sadece ekonomik değil, siyasi bağlamda da Batı ile Azerbaycan arasında stratejik ilişkilerin kurulmasına ön ayak olmuştur. Bunun yanı sıra, Avrupa Birliği'nin (AB) eski sosyalist ülkelere çeşitli araçlarla destek vererek, Rusya'ya olan bağımlılıklarını azaltma çabaları Rusya tarafından tehdit olarak algılanmış, bu gelişmeler 2008 yılında Rusya-Gürcistan savaşından 2014 yılında Kırım bölgesinin işgaline kadar beklenmedik boyutlara ulaşmıştır. Bahsi geçen konular AB ile Ortaklık Anlaşması müzakereleri yürüten Azerbaycan'ı değişen bölgesel dengeleri dikkatle izlemeye itmiştir. Dolayısıyla, konunun güncelliği göz önünde tutularak, bu çalışmada değişen bölgesel dinamikler ışığında Azerbaycan-AB ticari ilişkileri değerlendirilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde Azerbaycan'ın dış ticaretinin güncel durumu analiz edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Azerbaycan-AB ticari ilişkileri bölgesel etkenler çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında gelen bir değerlendirme yapılmıştır.

Azerbaycan'ın Dış Ticaretinin Güncel Görünümü

Azerbaycan'ın 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesi onun hem bölge, hem de dünya ülkeleri ile dış ticaret ilişkilerinin gelişmesine neden olmuştur. Azerbaycan planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçerken zorlu bir süreç yaşamıştır. Bununla birlikte, dış ticaretle ilgili yapılan çalışmalar söz konusu sektörün ülke ekonomisinin önde gelen alanlarından birine dönüşmesine neden olmuştur. Azerbaycan'ın coğrafi konumu ve doğal zenginlikleri dış ticaretinin hacmini artmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Tablo 1. Azerbaycan'ın Dış Ticareti (Milyon \$)

Yıllar	Ticaret Hacmi	İthalat	İhracat	Denge
2005	8.558,4	4.211,2	4.347,2	136,0
2006	11.638,9	5.266,7	6.372,2	1.105,5
2007	11.771,7	5.713,5	6.058,2	344,7
2008	54.926,0	7.170,0	47.756,0	40.586,0
2009	20.824,5	6.123,1	14.701,4	8.578,3
2010	33.160,7	6.600,6	26.560,1	19.959,5
2011	44.161,7	9.756,0	34.405,7	24.649,7
2012	43.813,5	9.652,9	34.160,6	24.507,7
2013	43.554,1	10.712,5	32.841,6	22.129,1
2014	39.462,1	9.187,7	30.274,4	21.086,7

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2015.

Son on yılın verileri incelendiğinde, Azerbaycan'ın dış ticarete hiç açık vermediği görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, Azerbaycan'ın petrol ve doğal gaz ihracatçısı olmasından kaynaklanmaktadır. Ülke ekonomisine hakim olan enerji sektörü sayesinde 2008 yılında 54.926,0 milyon dolarlık ticaret hacmiyle Azerbaycan ekonomisi zirve yapmıştır. Küresel krizin etkisiyle bu rakam 2009 yılında 20.824,5 milyon dolara kadar düşse de, sonraki yıllarda toparlayarak, 2010 yılında 33.160,7, 2011'de 44.161,7 milyon dolara ulaşmıştır. AB ve Rusya arasında Ukrayna konusunda yaşanan gerginlik nedeniyle düşen petrol fiyatları Azerbaycan dış ticaretini olumsuz etkilemeye devam etmektedir. 2014 yılında Azerbaycan'ın dış ticaret hacmi 39.462,1 milyon dolar olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, <http://www.stat.gov.az/source/trade/>, 10.07.2015).

Son on yılda dış ticarete konu olan ürün içeriği de değişmiştir. Şöyle ki, yeni üretim alanlarının gelişmesi ile Azerbaycan'ın ürettiği yerli mallar aynı kalemlerin dışarıdan ithalatını azaltmış veya tamamen durdurmuştur. Buna rağmen, Azerbaycan'ın ithalat hacminde kesin bir artış veya düşüş gözlemlenmemektedir. 2008 krizi sonrası ülke ithalatı azalsa da, 2011 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Azerbaycan en çok ithalatı 2013 yılında yapmıştır. Bahsi geçen yılda ithalat miktarı 10.712,5 milyon dolara ulaşmıştır. İthalatta özellikle belirgin bir artışın yaşanmaması petrol ihracatçısı Azerbaycan'ın dış ticaret fazlası vermesine neden olmaktadır.

Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi'nin (ADİK) verilerine göre, 1997 yılında Azerbaycan 84, 1999 yılında 121, 2014 yılında ise 150-ye yakın ülke ile ticaret yapmıştır (ADİK, 2015). Bağımsızlığının ilk yıllarında Azerbaycan'ın en büyük ticari ortakları Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri iken, geçen süre zarfında bu oran AB lehine değişmiştir. BDT üyeleri içerisinde Azerbaycan'ın en çok ticaret yaptığı ilk üç ülke sırasıyla Rusya, Ukrayna ve Kazakistan olmuştur. 2014 yılında Azerbaycan ile Rusya arasındaki dış ticaret hacmi 1 954 751,7 bin dolar olmuştur (ADİK, 2015). Diğer BDT üyeleri ile kıyaslamada Rusya'nın bu denli büyük bir paya sahip olmasının nedeni, onun Azerbaycan'ın tarım ürünleri için büyük bir pazar olmasından kaynaklanmaktadır. Azerbaycan ile Rusya arasında eskiye dayalı

ekonomik-ticari ilişkileri de hacmin artmasındaki önemli etkenlerden biridir.

Azerbaycan'ın AB, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Norveç, Kanada, Türkiye, İsviçre ve Japonya'nın Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine taraf olması, ülkenin dünya ticaret sisteminde daha fazla yer almasının sağlanması ve yabancı pazarlara giriş koşullarının geliştirilmesi, ihracat gelirinin artırılması ve ekonomik büyümesinin hızlandırılmasına yardımcı olmuştur. Dolayısıyla, Azerbaycan üretimi malların söz konusu ülke pazarlarına rüsum vergisi olmadan veya düşük rüsum vergisi ile giriş yapması mümkündür.

Bunun yanı sıra, Azerbaycan Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu, Kazakistan, Ukrayna, Moldova, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan Cumhuriyetleri arasında Serbest Ticaret Anlaşmaları imzalanmıştır. Bahsi geçen anlaşmalar karşılıklı ticari ilişkilerin geliştirilmesine zemin oluşturmuştur.

Tablo 2. Azerbaycan'ın 2014 Yılında En Fazla İthalat ve İhracat Yaptığı İlk 20 Ülke

Sıralama	Ülke	İthalattaki Payı	Ülke	İhracattaki Payı
1.	Rusya Federasyonu	14.3	İtalya	22.0
2.	Türkiye	14.0	Endonezya	9.2
3.	İngiltere	10.6	Almanya	8.8
4.	Almanya	7.7	İsrail	8.1
5.	Çin	7.6	Fransa	7.0
6.	ABD	6.1	Tayland	3.8
7.	Ukrayna	4.6	İspanya	3.6
8.	İtalya	3.0	Hindistan	3.6
9.	Japonya	2.6	ABD	3.4
10.	Brezilya	2.4	Rusya Federasyonu	2.9
11.	Kazakistan	2.4	Çek Cumhuriyeti	2.7
12.	Hollanda	2.1	Portekiz	2.5
13.	Kore Cumhuriyeti	2.0	Gürcistan	2.4
14.	Fransa	1.7	Türkiye	2.3
15.	İran	1.6	Tayvan	2.0
16.	Belçika	1.1	Tunus	1.9
17.	İsviçre	1.0	Avusturya	1.6
18.	Gürcistan	1.0	Hırvatistan	1.4
19.	Avusturya	1.0	Afganistan	1.3
20.	Beyaz Rusya	0.9	Yunanistan	1.2

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2015.

Tablo 2'de Azerbaycan'ın 2014 yılında en fazla ithalat ve ihracat yaptığı ilk yirmi ülkenin sıralaması yer almaktadır. Son beş yılın verileri değerlendirildiğinde, İtalya Azerbaycan'ın en çok ihracat yaptığı ülke olarak görülmektedir. Genel bir değerlendirilme

yapılırsa, 2010-2014 yılları arasında İtalya, Almanya, Endonezya, Rusya Federasyonu, İsrail, Türkiye, Fransa, ABD ve İngiltere Azerbaycan'ın en çok ticaret yaptığı ülkelerdir.

Azerbaycan'ın Asya ve Avrupa'nın kesişme noktasında bulunan uygun coğrafi konumu dış ticaretinin büyük bir kısmının bu kıtalarda yerleşen ülkelerle gerçekleştirilmesine fırsat vermektedir.

Tablo 3. Coğrafi Bölgelerine Göre Azerbaycan'ın Dış Ticareti (%)

Coğrafi Bölgeler	2010		2011		2012		2013		2014	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
Toplam	100,0		100,0		100,0		100,0		100,0	
Avrupa	53,1	59,1	57,9	71,5	49,7	52,9	57,0	54,0	55,0	57,2
Asya	39,2	29,8	32,6	18,9	39,3	38,5	34,3	39,9	35,0	35,7
Amerika	7,0	9,5	9,1	8,6	10,4	6,7	7,7	4,1	9,6	4,6
Afrika	0,3	1,5	0,2	1,0	0,4	1,8	0,8	2,0	0,1	2,5
Okyanusya	0,4	0,1	0,2	0,0	0,2	0,1	0,2	0,0	0,3	0,0

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2015.

Tablo 3'deki verilere göre, Avrupa kıtası Azerbaycan'ın dış ticaretinde en çok paya sahip olan coğrafi bölgedir. Bu tabloda Asya kıtası ikinci, Amerika kıtası ise üçüncü sırada yer almaktadır. Afrika kıtası ile Okyanusya sırasıyla Azerbaycan'ın en az ticaret yaptığı coğrafi bölgelerdir.

Azerbaycan'ın ithal ettiği toplam ürünlerin yaklaşık %38'ini araç ve nakliye malzemeleri oluşturmaktadır. Sanayi ürünleri, kimyasallar, gıda ve canlı hayvan, hazır ürünler ve kimyasallar en çok ithal edilen mallardır. Ülkenin ihracat malları incelendiğinde, %92 gibi büyük bir kalemin petrol ve petrol ürünlerinden oluştuğu görülmektedir. Geriye kalan %8'lik kısmı ise gıda ve canlı hayvan, kimyasallar ve sanayi ürünleri teşkil etmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu (DEF) Küresel Rekabet Endeksi 2014-2015 Raporu'na göre, Azerbaycan 144 ülke arasında 4.53 puanla 38. sırada yer almaktadır. Tablo 4'de karşılaştırma yapmak amacıyla söz konusu raporda ilk beş sırada yer alan ülkelerle bazı bölge ülkelerinin rekabet edebilirlik performanslarını gösteren puanlamaya yer verilmiştir. Raporu göre, sırasıyla İsviçre, Singapur, ABD, Finlandiya ve Almanya ilk beşte yer alırken, Türkiye, Kazakistan, Rusya, Gürcistan, Ukrayna, İran ve Ermenistan sıralamada Azerbaycan'dan sonra gelmektedir (DEF Küresel Rekabet Endeksi 201-2015 Raporu, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf, 16.07.2015).

Tablo 4. Ülkelere Göre Rekabet Edebilirlik Performansı

Ülke	Sıralama	Puan
İsviçre	1. sıra	5.70
Singapur	2. sıra	5.65
ABD	3. sıra	5.54
Finlandiya	4. sıra	5.50
Almanya	5. sıra	5.49
Azerbaycan	38. sıra	4.53
Türkiye	45. sıra	4.46
Kazakistan	50. sıra	4.42
Rusya Federasyonu	53. sıra	4.37
Gürcistan	69. sıra	4.22
Ukrayna	76. sıra	4.14
İran İslam Cumhuriyeti	83. sıra	4.03
Ermenistan	85. sıra	4.01

Kaynak: DEF Küresel Rekabet Endeksi 2014-2015 Raporu.

Yine aynı raporda Azerbaycan'da iş yapabilirlik için ilk üç engel rüşvet (%19.9), finansmana erişim (%14.6) ve vergi oranları (%11.8) şeklinde tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bu üç husustaki yüksek oranlar Azerbaycan'ın dış ticaretinin gelişmesinde de en önemli üç sorun olarak görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Azerbaycan sadece Güney Kafkasya bölgesinde değil, eski SSCB alanında en çok gelişen ülkelerden biridir. Bu gelişmede Azerbaycan'ın doğal kaynaklarının önemli rolü vardır. Petrol ihracatı ülkenin ekonomik kalkınmasının temel kaynağıdır. Azerbaycan eski SSCB döneminde tarım ülkesi olarak da bilinmekteydi. SSCB dağıldıktan sonra Azerbaycan'daki tarım ekonomisi de zayıflamıştı. Son beş yılda Azerbaycan devletinin uygulamış olduğu başarılı politikalar sonucu ülkenin tarım sektörü yeniden canlandırılmıştır. Petrolden elde edilen gelirlerle sadece tarım sektörü değil, turizm, sağlık, ulaştırma, hızlı tüketim alanlarına da ciddi yatırımlar yapılmıştır.

Azerbaycan – Avrupa Birliği Ticari İlişkileri

Azerbaycan ile AB arasındaki ilişkilerin yasal dayanağını 22 Nisan 1996 tarihinde imzalanarak 22 Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması oluşturmaktadır. Söz konusu anlaşma başta siyasi ve ekonomik ilişkiler olmak üzere iki taraf arasındaki işbirliğinin olası bütün alanlarını kapsamaktadır. 2004 yılında Azerbaycan Avrupa Komşuluk Politikası'na taraf olmuş, 2006 yılında ilk 5 yıllık Eylem Planı imzalanmıştır. Eylem Planı taraflar arasında ticari ve ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesini, tarafların bir-birlerinin ekonomilerine açık olmayı, ticari engellerin aşılmasını, yatırım ve büyümeyi teşvik etmeyi öngörmüştür. Eylem Planı'nda on maddelik öncelikler belirlenmiştir. Azerbaycan ve AB

arasında enerji ve ulaştırma işbirliğinin geliştirilmesi, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, bölgesel işbirliğinin güçlendirilmesi, gümrük hizmetlerinin kolaylaştırılması bu öncelikler arasında yer almıştır (Avrupa Dış Eylem Servisi, http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/action_plans/azerbaijan_enp_ap_final_en.pdf, 18.07.2015). Birlik ile ilişkiler 2009 yılında imzalanan Doğu Ortaklığı çerçevesinde pekiştirilmiştir. Ekonomik bütünleşme ve enerji güvenliği söz konusu belge kapsamında üzerinde durulan önemli konulardan ikisini teşkil etmektedir.

İkili ilişkilerin yasal zeminleri çeşitli belgelerle güçlendirilirken, Azerbaycan ve AB arasındaki ticaret son dönemlerde kayda değer oranda artmıştır. Bu artışta yabancı petrol şirketlerinin Azerbaycan'ın enerji sektörüne ciddi yatırımlar yapmasının ve Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının faaliyete başlamasının önemli rolü vardır. Bilindiği üzere, Azerbaycan ve Avrupa ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerin tarihi çok öncelere dayanmaktadır. şöyle ki, Azerbaycan'ın tarihi İpek Yolu üzerinde bulunması ve eski bir petrol sanayisine sahip olması Avrupalı devletlerin buraya ilgi duymalarını sağlamıştır. Bu ilişkiler SSCB döneminde kesintiye uğramış, Azerbaycan bağımsızlık kazandıktan sonra yeniden canlanmıştır. Azerbaycan'ın 1994 yılında imzalamış olduğu "Asrın Anlaşması"na AB üyesi İngiltere'nin BP Exploration Limited şirketi %17, 1267'lik bir payla katılmıştır. 1998'de ABD'nin Amoco şirketini bünyesine katan BP'nin kontrattaki hissesi %34,14'e yükselmiştir. BP, Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Bakü-Tiflis-Erzurum boru hatlarının işletmecisi olmakla birlikte, bu iki anlaşmada sırasıyla %30 ve %28,8'lik hissesi vardır. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesine Fransa'nın Total şirketi %5'lik, İtalya'nın ENI şirketi de %5'lik bir payla yer almaktadır. Ülkenin enerji sektörüne yapılan söz konusu yatırımlar Azerbaycan-AB ilişkileri üzerinde çift etki yapmıştır. Enerji işbirliği ile başlayan ilişkiler taraflar arasında ticaretin diğer alanlara yayılmasını teşvik etmiş, aynı zamanda, ticaret hacminin artmasını sağlamıştır. Tablo 5'te Azerbaycan ve AB arasında son beş yılda yapılan dış ticaret hacmi üye ülkelere göre verilmiştir. Son beş yılda İtalya Azerbaycan ile en fazla ticaret yapan AB üyesidir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2010-2014 yılları arasında 33.884.822,9 bin Dolar olmuştur. Bu sıralamayı AB'nin diğer güçlü ekonomileri paylaşmaktadırlar. Son beş yılda Fransa Azerbaycan ile en çok ticaret yapan ikinci ülke iken, Almanya üçüncü, İngiltere dördüncü sırada yer almaktadır. İlk dört devletle kıyaslamada daha küçük ekonomiye sahip olan Yunanistan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerin de ilk on sırada yer alması önemli bir husustur. Genel olarak bakıldığında, 2010-2014 döneminde Azerbaycan ile AB arasındaki ticaret hacmi 76 milyon Dolara ulaşmıştır. Bu, Azerbaycan'ın aynı dönem içerisindeki dış ticaretinin yaklaşık %38'ine denk gelmektedir.

Tablo 5. Azerbaycan – AB Dış Ticaret Hacmi (Bin Dolar)

AB Üye Ülkeleri	2010	2011	2012	2013	2014	TOPLAM
İtalya	7.162.466,0	9.595.564,7	5.809.616,1	6.238.915,1	5.078.261,0	33.884.822,9
Fransa	1.992.659,1	4.645.509,6	1.961.478,6	1.556.554,8	1.680.839,6	11.837.041,7
Almanya	616.973,9	1.368.654,9	1.744.738,6	2.179.759,7	2.629.200,3	8.539.327,4
İngiltere	309.376,8	502.788,0	824.057,3	1.823.069,8	1.110.647,4	4.569.939,3
Yunanistan	267.088,5	216.987,4	849.039,0	815.105,5	318.778,0	2.466.998,4
Hırvatistan	789.071,3	356.351,0	333.996,4	222.537,6	322.971,9	2.024.928,2
Çek Cumhuriyeti	38.014,5	306.581,7	609.986,1	305.023,4	637.974,4	1.897.580,1
Portekiz	225.367,3	327.454,9	245.998,7	528.202,5	558.638,8	1.885.662,2
İspanya	197.521,8	319.380,2	158.384,7	140.829,4	833.048,8	1.649.164,9
Bulgaristan	149.465,7	446.318,2	623.536,8	138.685,0	124.596,9	1.482.602,6
Avusturya	88.353,0	97.548,5	264.582,8	488.751,9	434.335,1	1.373.571,3
Hollanda	175.319,2	147.982,2	160.934,7	199.593,5	207.975,9	891.805,5
Romanya	117.189,4	67.937,8	83.589,7	128.841,4	142.100,1	539.658,4
Malta	117.046,7	268.942,3	51.992,8	1.092,1	86.547,3	525.621,2
Belçika	45.786,7	59.729,1	60.226,6	76.306,0	98.183,9	340.232,3
Polonya	31.492,3	122.627,2	48.738,8	56.697,5	78.678,7	338.234,5
Finlandiya	39.833,6	65.961,2	51.910,1	63.917,3	70.899,4	292.521,6
İsveç	42.830,1	86.334,1	63.762,0	42.323,1	50.003,0	285.252,3
Kıbrıs Rum Kesimi	43.314,2	70.702,6	73.644,5	74.204,4	8.449,4	270.315,1
Macaristan	14.339,7	36.784,9	23.767,3	33.099,5	95.552,6	203.544,0
Litvanya	28.252,1	25.044,4	24.007,0	21.788,4	30.349,0	129.440,9
Danimarka	13.240,1	44.618,4	22.285,9	25.848,6	19.891,2	125.884,2
İrlanda	7.915,4	12.519,2	45.938,7	46.553,3	12.131,3	125.057,9
Slovakya	18.233,8	19.116,1	26.278,2	24.114,4	19.066,9	106.809,4
Letonya	10.599,1	26.909,7	14.257,0	13.357,2	10.531,2	75.654,2
Lüksemburg	10.020,9	27.886,6	14.616,4	15.201,0	4.098,4	71.823,3
Slovenya	6.092,6	11.059,8	6.106,0	12.240,7	8.659,7	44.158,8
Estonya	7.113,6	4.805,6	6.315,3	8.282,8	4.613,9	31.131,2
Genel Toplam	12.564.977,4	19.282.100,3	14.203.786,1	15.280.895,9	14.677.024,1	76.008.783,8

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2015.

2010-2014 dönemi içerisinde Azerbaycan AB ülkelerinden 15 milyar Dolar tutarında ithalat yapmıştır. Bu tutar Azerbaycan'ın 2010-2014 yılları arasındaki toplam ithalatının %32'ni oluşturmaktadır. İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve Hollanda Azerbaycan'ın en fazla ithalat yaptığı AB üye ülkeleridir.

Tablo 6. Azerbaycan'ın AB'den İthalatı (Bin \$)

AB Üye Ülkeleri	2010	2011	2012	2013	2014	Toplam
İngiltere	390.331,0	579.305,9	620.790,8	1.423.256,3	1.067.126,0	4.080.810,0
Almanya	607.067,6	845.291,0	779.971,3	823.024,4	703.636,9	3.758.991,2
Fransa	136.135,5	608.856,9	185.834,8	425.437,3	157.356,8	1.513.621,3
İtalya	118.312,1	254.566,4	261.622,1	249.256,9	272.643,4	1.156.400,9
Hollanda	46.417,1	141.173,8	150.086,1	180.987,2	188.840,5	707.504,7
Avusturya	87.573,8	93.583,1	124.602,5	89.269,2	88.788,8	483.817,4
Çek Cumhuriyeti	37.780,8	102.677,9	98.223,0	89.105,0	45.938,2	373.724,9
Belçika	44.500,0	56.840,2	57.542,2	68.611,1	96.701,1	324.194,6
Polonya	25.721,1	119.516,7	45.255,8	46.475,8	62.348,9	299.318,3
Finlandiya	39.808,9	65.892,1	51.861,0	63.900,9	70.868,6	292.331,5
İsveç	42.730,6	85.733,0	63.679,9	42.263,3	49.654,8	284.061,6
İspanya	18.999,6	35.587,3	91.472,5	65.918,6	49.379,7	261.357,7
Bulgaristan	12.929,9	35.907,6	25.975,3	19.574,3	63.442,1	157.829,2
Romanya	22.939,9	14.895,9	23.989,1	36.452,9	55.847,4	154.125,2
Macaristan	14.269,5	36.749,6	23.709,9	33.053,6	23.937,8	131.720,4
Danimarka	12.998,8	43.196,0	20.118,6	25.537,0	19.133,6	120.984,0
Kıbrıs Rum Kesimi	5.408,5	2.680,4	50.252,6	51.047,0	8.449,4	117.837,9
Litvanya	26.196,0	20.018,3	21.322,4	19.580,6	29.646,3	116.763,6
Slovakya	17.878,8	18.970,0	26.273,0	24.110,4	19.035,3	106.267,5
Yunanistan	12.075,9	8.863,5	15.204,5	4.780,1	62.789,7	103.713,7
Lüksemburg	9.894,2	27.755,7	14.443,7	14.992,8	3.939,4	71.025,8
İrlanda	7.888,9	12.476,7	18.241,6	11.966,3	12.083,5	62.657,0
Letonya	6.702,8	12.896,5	8.540,8	10.990,6	9.685,7	48.816,4
Slovenya	6.088,5	11.053,6	6.088,1	12.221,6	8.646,5	44.098,3
Hırvatistan	1.902,4	8.639,4	3.407,6	9.286,4	11.298,6	34.534,4
Estonya	6.652,1	4.141,9	5.935,9	7.511,6	4.391,0	28.632,5
Portekiz	753,8	2.594,8	2.913,6	2.443,1	6.489,3	14.440,8
Malta	537,0	364,0	307,4	1.055,2	276,8	2.003,4
Genel Toplam	1.368.873,3	2.670.922,3	2.176.875,3	2.428.853,2	2.125.250,1	14.851.584,2

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2015.

2010-2014 yılları arasında Azerbaycan AB'ye toplam 61.626.560,8 Dolarlık ihracat yapmıştır. Bu tutarın 32.728.422,8 Doları sadece İtalya'ya aittir. Geriye kalan 28.898.138,00 Dolarlık ihracat AB'nin diğer 27 üye ülkesine yapılmıştır. Söz konusu dönemde AB ülkelerine yapılan ihracat Azerbaycan'ın toplam ihracatının %39'unu oluşturmaktadır.

Tablo 7. Azerbaycan'ın AB'ye İhracatı (Bin \$)

AB Üye Ülkeleri	2010	2011	2012	2013	2014	Toplam
İtalya	7.044.153,9	9.340.999,1	5.547.994,0	5.989.658,2	4.805.617,6	32.728.422,8
Fransa	1.856.523,6	4.036.652,6	1.775.643,8	1.131.117,5	1.523.482,8	10.323.420,3
Almanya	9.906,3	523.363,9	964.767,3	1.356.735,3	1.925.563,4	4.780.336,2
Yunanistan	255.012,6	208.123,8	833.834,5	810.325,4	255.988,3	2.363.284,6
Hırvatistan	787.168,9	347.710,7	330.588,8	213.251,2	311.673,3	1.990.392,9
Portekiz	224.613,5	324.860,0	243.085,1	525.759,4	552.149,5	1.870.467,5
Çek Cumhuriyeti	233,7	203.903,8	511.763,1	215.918,4	592.036,2	1.523.855,2
İspanya	178.522,2	283.792,9	66.912,2	74.910,8	783.669,1	1.387.807,2
Bulgaristan	136.535,8	410.410,5	597.561,5	119.110,7	61.154,8	1.324.773,3
İngiltere	6.441,6	15.871,7	326.657,1	484.363,6	126.447,9	959.781,9
Avusturya	779,2	3.965,4	139.980,3	399.482,7	345.546,3	889.753,9
Malta	116.509,7	268.578,3	51.685,4	36,9	86.270,5	523.080,8
Romanya	94.249,5	53.041,9	59.600,6	92.388,5	86.252,7	385.533,2
Hollanda	128.902,1	6.808,4	10.848,6	18.606,3	19.135,4	184.300,8
Kıbrıs Rum Kesimi	37.905,7	68.022,2	23.391,9	23.157,4	-	152.477,2
Macaristan	70,2	35,3	57,4	45,9	71.614,8	71.823,6
İrlanda	26,5	42,4	27.697,1	34.587,0	47,8	62.400,8
Polonya	5.771,2	3.110,5	3.483,0	10.221,7	16.329,8	38.916,2
Letonya	3.896,3	14.013,2	5.716,2	2.366,6	845,5	26.837,8
Belçika	1.286,7	2.888,9	2.684,4	7.694,9	1.482,8	16.037,7
Litvanya	2.056,1	5.026,1	2.684,6	2.207,8	702,7	12.677,3
Danimarka	241,3	1.422,4	2.167,3	311,6	757,6	4.900,2
Estonya	461,5	663,8	379,4	771,2	222,9	2.498,8
İsveç	99,5	601,1	82,1	59,8	348,2	1.190,7
Lüksemburg	126,6	130,9	172,7	208,2	159,0	797,4
Slovakya	355,0	146,1	5,2	4,0	31,6	541,9
Finlandiya	24,7	69,0	49,1	16,4	30,8	190,0
Slovenya	4,1	6,3	17,9	19,1	13,2	60,6
Genel Toplam	10.891.878,0	16.124.261,2	11.529.510,6	11.513.336,5	11.567.574,5	61.626.560,8

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2015.

Azerbaycan Birlik ülkelerinden sanayi, tarım ve balıkçılık ürünleri ithal ederken, ağırlıklı olarak mineral (petrol ve petrol ürünleri) ürünler ihraç etmektedir.

İki taraf arasında ticari ilişkiler genel olarak değerlendirildiğinde, söz konusu enerji bu hareketliliğin temelini oluşturmaktadır. Enerjinin çağdaş siyasi ekonominin en belirleyici

unsurlarından biri olduğu düşünülürse, Azerbaycan ve AB arasındaki bağlantıların basit bir ticari ilişki olmadığı kesindir. Dolayısıyla, iki taraf arasındaki ticari ilişkileri bölgesel ve küresel dinamikler şekillendirmektedir. Bilindiği üzere, 2010 yılından itibaren Azerbaycan ile Avrupa Birliği arasında Ortaklık Anlaşması ile ilgili görüşmeler başlatılmış, aradan geçen süre zarfında bu hususta nihai bir karar alınmamıştır. Bahsi geçen süreçte sonuç aşamasına gelinmemesinde Azerbaycan'ın jeostratejik konumu ve özellikle Rusya'nın bölgeyi kontrol altında tutma isteği en önemli iki etkidir. Genel olarak, Azerbaycan AB'ye ortak üyelik konusuna olumlu yaklaşmakta ve Ortaklık Anlaşması'nın kendisi için yaratacağı fırsatların farkındadır. AB'nin diğer ülkelerle imzalamış olduğu Ortaklık Anlaşması bu devletlere siyasi, ticari, sosyal, kültürel ve güvenliğe ilişkin birçok olanak yaratmaktadır. Dahası, Ortaklık Anlaşması tam üyelik müzakereleri için bir başlangıç bile olabilir. Fakat görüldüğü üzere, Ortaklık Anlaşması'nın imzalanması süreci yavaş ilerlemektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, Birliğin anlaşmayı üç Güney Kafkasya ülkesine eşzamanlı sunmasından kaynaklanmaktadır. Bu, Birliğin geleneksel olarak devletlere yaklaşımında coğrafi unsur temel alması ve belirli bir bölgedeki bütün devletlere karşı aynı tutumu sergilemesiyle ilgilidir. İlk aşamada aynı bölgede bulunan devletlerin her birinin farklı ekonomik göstergelere, demokratik gelişim düzeyine ve siyasi otoriteye sahip olduğu dikkate alınarak, ilişkilerin yeni bir aşamaya yükselmesiyle ilgili karar alınırken özgün yaklaşım ilkesine öncelik verilmesi gerektiği (Memmedli, 2013, <http://newtimes.az/tr/organisations/1292>) düşünülebilir. Yalnız buradaki en önemli bir diğer husus, Rusya'nın bölgedeki çıkarlarıdır. SSCB'nin dağılacağını önceden tahmin eden Rusya, bölgedeki varlığını sürdürebilmek için daha 1980'li yılların sonlarında Dağlık Karabağ Ermenilerini kışkırtarak ve doğrudan silah desteği vererek, Azerbaycan topraklarının %20'lik bir kısmının Ermenistan tarafından işgal edilmesini sağlamış, iki komşu ülke arasında savaş çıkmıştır. Aynı durum Gürcistan için de geçerli olup, ülkenin Abhazya ve Osetya bölgelerinde Rus destekli silahlı çatışmalar yaşanmıştır. 2008 yılında, Gül Devrimi sonrası yönünü tamamen Batı'ya çeviren Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü bozarak, Abhazya ve Güney Osetya'yı kendi tarafına çeken Rusya bölgeden kolayca vazgeçmeyeceğini bir kez daha göstermiştir. Aynı tutumları 2006 ve 2009 doğal gaz krizleri ile sergileyen Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı işgal etmesi ve ülkenin bölünmesi ile sonuçlanan Ukrayna olaylarındaki tavrı, bölgedeki jeopolitik mücadeleyi daha da gerginleştirmiştir. Dolayısıyla, mevcut ortamda Azerbaycan ile AB arasında her hangi bir ortaklık anlaşmasının imzalanması her iki tarafı, aynı zamanda, bölgeyi yeni bir sıcak çatışmaya sürükleyebilir. Bu nedenledir ki, Güney Kafkasya'nın lider devleti olarak Azerbaycan Birlik ile eşit ve stratejik bütünleşmeyi öngören işbirliğini tercih etmektedir (Adigozalov, 2014, <http://politikaakademisi.org/azerbaycan-ab-stratejik-isbirliginin-yeni-modeline-dogru-2/>). Ukrayna'da yaşanan olaylar, AB'yi, Doğu Ortaklığı'nın Güney Kafkasya kanadında daha dikkatli davranmaya itmiştir. Doğu Ortaklığı'nın 2013 Vilnius Zirvesi ve 2015 Riga Zirvesi'nden her hangi somut bir sonuç çıkmamasının temelinde Rusya'nın saldırgan tutumları durmaktadır. Dolayısıyla, Azerbaycan bir taraftan AB ile olabildiğince iyi ilişkilerini sürdürürken, bir taraftan da küresel jeopolitik ortamın hızla değişen dinamiğine uygun dış politika yürütmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, Azerbaycan ile AB arasında giderek artan bir işbirliği söz konusudur. Bu işbirliğinin sınırlarını ticari, ekonomik ve stratejik çerçeve belirlemektedir. Bir diğer taraftan, Azerbaycan'ın bulunduğu bu coğrafya, Soğuk Savaş sonrası kozlarını tam olarak paylaşamayan Batı ile Rusya'nın yakın ilgi alanındadır. AB, Güney Kafkasya'nın üç ülkesine, bölgeyi kendisine daha yakın tutacak Ortaklık Anlaşması'nı eşzamanlı sunarken, Rusya, bir taraftan etnik çatışmalarla Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ın manevra alanlarını kısıtlarken, bir taraftan da AB'ye karşı Avrasya Birliği'ni oluşturmaya çalışıyor. Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini devam ettiren AB'nin son dönemlerde İran hükümeti ile anlaşma isteği söz konusu coğrafyadaki işbirliği tablosunun tamamlanması çabası olarak yorumlanabilir. İran ile yapılan görüşmeler olumlu sonuçlanacağı takdirde, bunun Azerbaycan'ın petrol ihracatı bakımından zararına olacağı düşünülebilir, lakin AB'nin politikalarını münferit ülkelerden ziyade, bölgelere yönelik belirlediği gerçeğinden hareketle bunun Azerbaycan için çeşitli faydalar yaratacağı öngörülebilir. İran ile anlaşmanın AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltacağı kesindir. Bu ise Birliğe ilerleyen dönemlerde eski SSCB alanında daha etkili politikalar yürütme imkanı sağlayacaktır. Dolayısıyla, AB, bir bütün olarak gördüğü Güney Kafkasya'ya sadece teknik mali yardım araçları ile değil, somut sonuçlar doğuracak, etnik çatışmaları barışçıl yöntemlerle çözebilecek mekanizmalarla destek verebilecektir.

Soğuk Savaş sonrası dengelerin bozulduğu, küresel aktörler arasında çekişmelerin arttığı bu dönemde dünyanın yeni bir düzene ihtiyacı vardır. Azerbaycan hem doğal kaynakları, hem de coğrafi konumu nedeniyle bahsi geçen çatışmaların tam merkezinde ve hatta içerisinde (Dağlık Karabağ sorunu kastedilmektedir) yer almaktadır. Bu nedenle Azerbaycan'ın AB ile ilişkilerini ikili değil, çoklu zeminde ele alması ülkenin siyasi istikrarı ve ekonomik kalkınması için faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Adıgozalov, Kamal; “Azerbaycan-AB: Stratejik İşbirliğinin Yeni Modeline Doğru-1”, Uluslararası Politika Akademisi, 10 Haziran 2014, [http://politikaakademisi.org/azerbaycan-ab-stratejik-isbirliginin-yeni-modeline-dogru-1/\(10.07.2015\)](http://politikaakademisi.org/azerbaycan-ab-stratejik-isbirliginin-yeni-modeline-dogru-1/(10.07.2015)).
- Adıgozalov, Kamal; “Azerbaycan-AB: Stratejik İşbirliğinin Yeni Modeline Doğru-2”, Uluslararası Politika Akademisi, 10 Haziran 2014, [http://politikaakademisi.org/azerbaycan-ab-stratejik-isbirliginin-yeni-modeline-dogru-2/\(10.07.2015\)](http://politikaakademisi.org/azerbaycan-ab-stratejik-isbirliginin-yeni-modeline-dogru-2/(10.07.2015)).
- Aydın, Ülviyye; “Avrupa Birliği’nin Enerji Politikaları: Bakü Petrollerinin Lojistik Boyutu”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt. 10, Sayı. 40, s. 35-66, 2014, http://usak.org.tr/images_upload/files/UHP_40_makale2.pdf (10.07.2015).
- Avrupa Birliği Komşuluk Kütüphanesi, Azerbaycan Eylem Planı, <http://www.enpi-info.eu/library/content/eu-azerbaijan-action-plan>
- Avrupa Dış Eylem Servisi, <http://eeas.europa.eu/>
- Avrupa Konseyi, Azerbaycan Eylem Planı 2014-2016, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2176507>
- Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, <http://www.economy.gov.az/index.php?lang=az>
- Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, <http://www.stat.gov.az/>
- Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi, <http://www.socar.az/socar/az/home/>
- Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.az/>
- BP Caspian, http://www.bp.com/en_az/caspian/aboutus.html
- Dünya Ekonomik Forumu, <http://www.weforum.org/>
- Memmedli, Hülya; “Avrupa Birliği ve Azerbaycan: Ortaklık Antlaşmasına Ne Engel Oluyor?”, 25 Ocak 2013, New Times, <http://newtimes.az/tr/organisations/1292> (12.07.2015).